

CAPUT XXVII.

De littore maris.

1. *Litus maris est quatenus bybernus*
scilicet maximus excurrit.
 2. *Litoria sub eius imperio esse dicuntur.*
 3. *In litorie maris qui fieri licet sit.*
 4. *Terra que est in mari vel arena maris, eius esse dicatur.*
 5. *Fundatio in aliis us vel fluminis impe-
tu lignanina, vel vegeta, vel alia
res projecta sunt, quid de illis fieri
debet.*

ILitus maris est,* quatenus hyber-
nus nus fluctus maximus excurrit, leg-
itut, D. de verb. signif. & Instr. de rer.
divis. §. summa, sicut mare naturali ju-
re commune est omnium: ita & litero-
matis communia sunt, l. i. in s. f. de
rer. divis. & Instr. cod. tit. §. 4. & propter
hoc nemo ad litrus matis accedere
prohibetur, dummodo a villis, & mo-
numentis, & adficiois se abstineat, l.
nemo, D. de rer. divis. & §. 1.

² Littera * in quibus populus Rom. habet imperium, populi Rom. esse dicuntur, *l. littera in princ. D. ne quid in loco publ. quod intellige quoad jurisdictionem, vel prot.ctionem sed quoad usum sunt communis, ut ad s. & ibi glo. in vers. per hoc, & gl. in d. littera, quod vero ad dominium, seu ad proprietatem, sunt in bonis nullius, ut §. litterum. Inſt. de rer. diviſ. & ita etiam vult Bald. in rub. D. cod. tit. in 4. col. vers. sed quid si adiſcionem, sicuti nullius jurisdictione est Cæſaris, & sic ista tria sunt diversa, proprietas, uſus, jurisdictione, seu prot.ctione, ut dicit Bald. secundum Jac. de Ra. in leg. quedam. D. de rer. diviſ.*

3 In * littore maris, licitum est casam

ponere, in qua pescatores se recipiant. Liraporum, s. si. ff. de rer. divis. & licetum est edificare in mari, ut fecerunt Veneti: ut dixit Bald. in rubr. de rer. divis. in 4. col. Et dixi in tis. praecl. in prin. & quod quis in litore mariis edificaret, ipsius erit, sed sublato adiicio, vel collapo jure quasi postlimini, revertitur locus in pristina causa, & si alius in eodem loco edificaverit, ejus fieri, in tantum in princ. D. de rer. divis. & l. qua in litore in princ. D. de acquir. rer. dom. fecit si pro parte tantum esset collapsum, vel si fundamenta in totum remanserint, vel pro majori parte: ut ibi Concordia Bald. &c. quo dixi licetum

151. *peccatum bata*, & quia dixi nesciisse in litore adificare, intellige nisi usus publicus impeditur, *in litore*, *D. ne quid in loco publ.* Item intellige, quod adificatio de nemo fuit damnum, *l. 2. §. adversus, cod. iii.* & intelligitur quis adificare, quando in litore pila jactaverit, non autem requiritur rei perfectio, *l. 1. ego §. fin. D. de acquir. ver. dom. ut dixi in iii. praed. vers. sed quaeritur utrum in mari. Item licetum est in litore marius retia desciccare, & ex mari ad littus deducere, *l. riparum, in prime. D. de rer. divis. & in situ, cod. edit. §. littorum.* Item *lapilli*, & *gemina*, ceteraque in litore inventa, jure naturali statim non rura sunt.*

Item * quid de terra, quæ est in mari vel arenâ maris; idem, quod dixi de mari vel littore, ut d. §. litorum, in fin. & idem licitum est culibet accipere gemman, vel arenam maris, & efficietur occupantis, & exportantis, fœsus est de lapidibus, & aliis, quæ in littore ex causa naufragij, vel vchilico aliquâ ceciderint, qui non licet ea capere, immo qui accipit animo sibi acquirendi, magis quam rur est: ut l. t. & 2. d. de incend. ruin. & naufrag. de qua materia vide in l. em. & authen.

De Servit. Rust. Prædior.

*navigia, C. de Furt. & Feder. de Sen. in
conf. 102. quod incipit, Domine Fran-
cise. Idem esset quando ex vi flumi-
nis ligna, vel rates, vel aliae res ad lit-
tus maris, vel ad fundum aliquujus per-
venerint, & ibi dicit eleganter.*

Quod * si in fundum aliquis pro-
jecta sunt lignamina, vel vegetes, vel
alia res ex impetu fluminis, si agro
noceant, si dominus agri vult fas, &
licitate facere consilium est ut per judi-
cium facti faciat proclamationes in lo-
cis viciniis, ut dominus res illas tollat
intra certum terminum: alias illae res
pro detractione habeantur, & occupanti
concedantur: maximè si illae res sunt
viles, ex causa namque quis compelli
potest ageat, ut not. in l. 5. art. nemo in-
vi. Hic autem secundus caufa, quia illæ res
nocent agri alienis, dicit ramen quod
securior via est, ut post aliquod tem-
pus post dictam proclamationem ven-
derentur dictæ res, & pretium paue-
rib, erogaretur. arg. e. cum in ext. de usu
cam simili, quo not. quia sepe contingit
ubi sunt flumina rapida & torrentia,

CAPUT XXVIII.

De Portu.

- Portus, statio, & angiportus quid pro-*
prius sint.
 - Portus, & flumina publica sunt, licet*
civitates Italie de conuenientine ea
sicut in peritum pre cisiperisit.
 - Portus omnis in solo insula est.*
 - Portus maris hominum ingenio fa-*
briicari, an omnium populorum pu-
blici sint, an vero adscipientur,
 - Testamentum factum in portu civi-*
tatis Soldani, an dicatur factum in
territorii.
 - Moles in mari projecta causa sa-*
lita vel territorio) illius loci, in quo est
portus, habeat regalia quia tunc ad ea
speciant illa regalia. Et quando Papa,
vel Imperator faciat aliquem regem,
quoniam sibi omnia regalia quasi
specialiter concessa, secundum Bald in d.c., circa p.m. vide quo statim dicunt
infra vers. ied, quod o juxta a pred. d.c. Ho-
die vero civitates Italiae sibi de consue-
tudine praescripsum merum imperium,
& ita portus, & flumina, licet de
jure communii sint Principis; ut d.c.,
pro quo faciat glori, magna in f. S. 5. Instru-
randum in auctor de origine cum legge

Bart. in l. quoniam, in 2. col. in fin. ff. de flum. & dicam in tit. seq.

Et addo, * quod omnes portus in solo sunt insulae. l. Caesar. D. public. & vestig. & commu. & ideò dicit ibi Bart. si quis in portu insula civitatis Pisana deprehendatur potest puniri in civitate sub qua est insula. Circa quod vide que dixi in tit. de mari.

Sed quero juxta prædict., an* portus mari ingenio hominum fabricati sint publici omnium populorum, an vero adificiantur, & videtur quod sint publici per ea qua supra dixi. In contrarium videtur, quod sint adificiantur. l. in tantum in princ. ff. de rer. divis. Item videtur quod sint communnes, sicut aqua est communis, dic secundum Bald. in rubr. D. de rer. divis. in 6. col. in princ. quod adicias sint adificiantur, sed portus sunt publici.

Et ex his insurgit una pulchra dubitatio, * an testamentum factum in portu cuiusdam civitatis Soldani, dicatur factum in terris Soldani. Et Bald. ibi dicit, quod tempore suo hoc fuit revocatum in dubium. Et dicatur quod non quia portus est publicus, & tra Christianorum, sicut Saracenorum, nam hoc est introductum de jure gentium. Consequens autem infercatur ex predictis, l. hoc legatum, de leg. 3. Sed Bald. in l. iustitia ante fin. princ. D. de iust. & iur. dicebat se consuluisse super testamento cuiusdam facto in Barbaria duobus testibus, ipsum valuisse, quia cum apparat; quæ forma testandi ibi servetur, præsumitur quod servetur jus gen. tanquam æquissimum arg. omnia populi in fin. D. de iust. & iur. Idem vult Bart. in l. 1. C. quoniam. test. aper. qui similiter dicit, quod de facto consultus fuit super quodam testamento unius mercatoris de Ancona, facto in terra Soldani Babilonia,

& dixit valere testamentum factum secundum metum jus gentium, quod præsumitur ibi vigere nisi contrarium probetur, cum sit tale jus gent. apud omnes, sicut consuetudo in dubio presumenda: nam illud jus gent. est bonum, & æquum, idem servandum, & potius servare debemus jus cano, quam civiles, quia illud inheret iuri divino: sed sub lege divina sunt omnes populi & nationes, sed jus civile non viger ubique locorum, facit c. quod super extr. de voto. & adde quod not. Bart. & Dd. in l. qui laroribus, in princ. ff. de test. & Ang. & Dd. in d.l. 2. C. quoniam. ad. test. aper. & Dd. in l. si non speciali, C. de statm.

Reperimunt etiam * moles in mari projecta causa faciendo, vel muniendo portum: quas in mari quis facere potest maximè ea de causa, at l. 1. §. aduersus. D. ne quid in loco publico. & si maritus habetur in dorem civitatem, vel territorium juxta mare, & jaceret moles in mari pro portu faciendo, vel muniendo, vel pro muniendo muris civitatis, vel castelli dorsal, dicere ut impensa necessaria, vel 1. §. inter necessarias, ff. de impen. & de istis molibus loquitur Virgil. in §. Aeneid. dum de Carthagine loquens dicit, Miratur molem Aeneas, magalis quondam, & civitas Neapolitana habet istam mollem in mari, quæ vulgariter est mole appellatur, quam Alphonsus rex misericordie instauravit, intra quam est nobilis portus civitatis Neapolitana.

A D D I T I O .

a Portus. Portus est de regalibus principiis. Bald. in c. 1. in princ. qua fin. regal.

CAPUT XXIX.

De Navi.

- 1 Servitus navi imponi non potest, ut cum portu erit, semper merces deferre teneatur.
- 2 Servitus navigandi, si lacus perpetui in tuo fundo sit, ut ad fundum menum perveniat, imponi potest.
- 3 Servitus aquæ lacus cur ex lacu fieri non potest.
- 4 Arboris si dominus cedere voluerit, & nauta arboribus navem ligare velis, quid juris.
- 5 Navigationis tempus esse dicitur à Calendis Aprilis usque ad Calend. Octobr.

Servitus * navi imponi non potest: Sic cum erit in portu, semper teneatur deferre merces: quia servitus non potest imponi, quo de facili extinguitur, & sic nec nav ex quo de facili consumitur & modicum durat, licet ex novis tabulis conficiatur: ut not. Angel. in d.l. foram. Nec obstat, quod domo imponitur servitus, & tamen aliquando rurit, quia illud raro contingit, idco non considerandum. Nam ad ea ff. de legi. & ita vult gloss. & Ang. in d.l. foram in fin. & ex predictis sequitur servitutem jumentis imponi non posse, nec hominibus, quia de facili moriuntur, & perpetuum causam non habent, & idco lex appellari operam feci ministerium servi, non scrutitum; & intellige in predictis servitutem imponi non posse iure proprie serviuti, sed bene potest valete iure obligacionis personalis, per nos in l. ut pomum. D. de serv. & i. pecoris. D. de serv. rust. pred. & L. Mela, §. fin. D. de alim. & cib. leg.

2 Servitus autem navigandi, si lacus

perpetuus in tuo fundo est, ut perverniatur ad fundum meum, imponi potest. L. via conf. §. §. l. ac. O. de serv. der. r. §. pr.

Sed que sit ratio, * quod servitus aqueductus ex lacu fieri non potest, ut d. l. foram. §. omnes & tamen servitus navigij imponi potest, ut ibi. Respondeo secundum Henricum: quia quandoque currit navigium, quandoque vero non, aqueductus vero continuo. Vel hoc favore navigij. Vel dic & tertio, quod per navigium non minuitur aqua, sed per aqueductum sic, ita nor. gloss. in d. §. omnes, & d. l. via confit. §. si lacus, in ver. navig. Licitum est autem navigianibus naues ad ripas applicare, funéque arboribus ibi navis religare, l. riparum, in princ. D. de rer. divis. & l. ins. eod. §. riparum.

Sed si Dominus * vult incidere arbores & nauta vult ligare navem arboribus, vide gloss. in dictis juribus, & Bald. in l. item lapilli, in penit. colam, in fin. D. de rer. divis. & quod dicam in tit. de ripa. Navis usufru et. legato, navigatione uti potest, licet naufragij periculum imminent: navis enim patratur ut navigetur, arboribus §. navis, D. de usfruct. dummodo navigetur tempore navigationis, & non alio, D. de rer. vnl. non utique, §. fin. & Cod. offic. rect. provinc. l. civitas.

Et * dicitur tempus navigationis esse à Calend. Aprilis, usque ad Calendas Octobr. ut l. quoniam. in fin. C. de naufr. lib. 11. & not. gloss. fin. in leg. qui petitorio, de rei vend. dicit tamen Bart. in d. leg. quoniam, in fin. & in hoc standum esse consuetudini, si facit illud, quod fecisset diligens navicularius quando illa lex non servatur in tempore, quod est aptum, maximè apud Venetos, qui omni tempore navigant. Redditi navigiorum sunt de regalibus, sicut plaustrorum, cap. 1. que sint regalia,

tegalia, & ibi non Bald. hodie securus est in Italia, quia civitates de confuetudine sibi hoc præscripserunt, ut dixi in *sit. præced. vers.* hodie exigitas, & de privilegiis naviculariorum, & quando privilegio uti licet, vide *l. spmper. §. navi-* *gatores cum gloss. magna D. de fore im-* *muni & Hœjensis. in summa. tit. de pe-* *rigr. & de materia navigationis, &* *navigulariorum, vide in toto tit. C. de* *navigiula. & tit. sequen. de predictis navi.* *& aliis sequen. in tit. de navibus non* *execu. & de nauaria. de classi. lib. i. &* *xvi. tit. D. naut. cap. stab. & titu. D. &* *C. de nav. feni. & in anthen. de nau. usu.* *col. 9. & D. ad leg. Rhod. de jact. l. &* *2. & l. scapham. D. de evit. Bald. in l.* *1. §. de exercitoribus, D. naut. cap. stab.*

CAPUT XXX.

De Lacu.

1. *Lacus* est qui perpetuam aquam habet.
2. *Stagnum* est, quod tempora em continet aquam ibi stagnantem.
3. *Ex lacu*, vel ex stagno aqueductus servitus concedi non potest.
4. *Servitus* aqua tollenda per rotam ex lacu, an impori possit.
5. Interdicitum de fonte haber locum etiam in lacu. l. 1. in *prin. D. de fonte, & dicam infra de fontibus.* *Lacus* nec crescit, nec decrebitur, licet quædoque aqua crescat, vel decrebat, l. *vicius. §. lacu.* *D. de aqua pluv. arend.* Et ideo lacus & stagna licet interdum crescant, interdum decrescant, siue terminos ramen retinent; ideo in his usi alluviosum locum non habet, *lacus & stagna* in *prin. de acquir. rer. dom. & l. Rutilia Pollu. D. contrah. empt.* Sed circa hoc conclude.

Iacus est.* qui perpetuam habet aquam, leg. 1. Paragr. lacus, ut iu*fi. in p. n. nati. glos. in l. forams.*

paragr. 1. vers. *lacus D. de serv. urb. predi-* *cio.* *Lacus* est, qui vivam aquam ha-*ber, non tamen inde excurrentem, alle-* *gat d. paragr. lacus appellatur, sicut est* *lacus Gardæ, qui habet aquam excurrentem, & facientem initium, & hoc at-* *testatur Plinius dicens, Lacus est Ita-* *lia, natus in agro Veronensi initium* *omne transimitens.*

Stagnum est* quod temporealem continet aquam ibi stagnantem, qua quidem plerumque hyems cogitur, d. leg. 1. paragr. *stagnum. & nor. gl. in d. leg.* *foramen. paragr. 1. in ver. lacus, & de utroque habetur per gloss. in leg. vici-* *nus, paragr. lacus. ff. de aqua plur. arcen.*

Ex lacu* vel stagno servitus aquæ ductus concedi non potest, d. leg. *fora-* *men. paragr. 1.* Et ibi ponitur ratio in text. & gloss. sed servitus navigi imponi potest, leg. via *confit. paragr. si* *lacus. D. de serv. rust. pred. & que sic* *ratio differentia, ponitur in gloss. &* *dixi in titu. præced. vers. servitus antem* *navigandi.*

Sed* an servitus aquæ tollenda per rotam ex lacu imponi possit, vide text. glo. & D. d. in leg. 1. D. communia pred.

Interdictum* de fonte haber locum etiam in lacu. l. 1. in *prin. D. de fonte, & dicam infra de fontibus.* *Lacus* nec crescit, nec decrebitur, licet quædoque aqua crescat, vel decrebat, l. *vicius. §. lacu.* *D. de aqua pluv. arend.* Et ideo lacus & stagna licet interdum crescant, interdum decrescant, siue terminos ramen retinent; ideo in his usi alluviosum locum non habet, *lacus & stagna* in *prin. de acquir. rer. dom. & l. Rutilia Pollu. D. contrah. empt.* Sed circa hoc conclude.

Quidam* lacus, & stagna privata sunt, tunc non est dubium, quod per alluviosum neque uni detrahitur, neque addit:

addit: sed locus ille qui aqua lacus, vel stagni inundatur, remanet ejus, cuius primum fuerat, d. §. lacus, & d. lacus. Quidam sunt lacus, & stagna publica, & hoc duobus modis esse potest, quandoque enim sunt publica, id est, res publ. ut ibi nullus pescari possit, nisi ille cuius respubl. conuenient, ut in lacu Perusino, & tunc idem ac si privatus, leg. sed & Celsus. D. de contrah. empt. quandoque sunt publica, & in usu publico, quia per eum quilibet transit, & in eo pescatur quilibet ad placitum: tunc addit, & detrahitur per alluvionem acutum humina public. D. de verb. sign. leg. litus, D. ut in flumin. public. navi. lic. & ita non. Bar. in traçia, tyber. in 4. column. vers. de lacu vero, & stagno, & vide Bar. & Dd. in d. lacus, & d. leg. Rutilia Polla.

Sed pone, * emi à communi Peru- si fructus lacus, commune autem ha-*beat ibi proprias naves ad pescandum,* *quarum usum volo: commune negar,* *quid juris? dic quid debo habere:* *quia redigor ad instar usufructuariorum,* *conductuorum. D. loc. leg. sed addes Pa-* *ragr. illud facit. D. de usufr. leg. item* *si fundo paragr. seminarios, secundum* *Bald. in leg. de fundo verbis, si nescias,* *in lacu Perusino, vide gloss. in l. eo de* *fus. instruct.*

ADDITIO.

a. *Stagnum. Stagnum publicum: an* *potest pescari impunè. vide Specul. in* *titul. de causa possell. & prop. in princ.* *in 8. colum. vers. octauum est in li-* *ceat.*

b. *Flumina nunquam veniam in conce-* *ssione feudorum regalium, si foris* *usque ad tale flumen concedantur,* *vel de tali flumine usque ad tale.*

c. *Dicito, ad, cujus natura sit.*

d. *Flumina si navigabili sit, prætor con-* *cedere nequit aquaductum.*

CAPUT XXXI.

De Fluminibus.

1. *Flumen quid sit, & de ejus multipli-* *ci differentia.*
2. *Torrēns est quod hyeme currit.*
3. *Flumen à rivo in quo differat.*
4. *Fluminis publici cuius sit proprie-* *tas, & usus.*
5. *In loco publico sunt sunt flumina,* *&c. adficare non licet.*
6. *Fluminum publicorum usus commu-* *nis est, scilicet viarum publicarum* *listorum.*
7. *Statuum si dixerit, quod gentes loci* *teneantur sequi usque ad alcum* *novum fluminis, an ultra alcum* *desiccatur gentes sequi teneantur.*
8. *Fluminis caput est, unde aqua na-* *citur.*
9. *Flumen si in agrum meum lignami-* *na duxerit, an mea efficiantur, re-* *missive.*
10. *Villa aliquis, vel castellū dominus* *si locaverit dictam villam, vel ter-* *ritorium, vel terram loca, an ri-* *vos aquarum, vel pontes: vel alia* *stylifera loca locasse videatur.*
11. *Concedam si ibi castellū cum totu-* *territorio, an in ea concessio locus* *stylifera, vel usus aquar. veniat.*
12. *Castro concessio, munitiones que ad* *castri defensionem existentes conces-* *sa intelliguntur.*
13. *Flumina nunquam veniam in conce-* *ssione feudorum regalium, si foris* *usque ad tale flumen concedantur,* *vel de tali flumine usque ad tale.*
14. *Dicito, ad, cujus natura sit.*
15. *Flumina si navigabili sit, prætor con-* *cedere nequit aquaductum.*

Lumina* quedam sunt perennia, quædam torrentia. Perenne est illud, quod semper fluit.

Tortens est, quo in hyeme currit, si tamen alia aqua estate aruit, quod alias per hyemam fluebat, non ideo minus perenne. l. 1. §. item fluminum. ff. ne quid, i. flum. publ. facit, l. 1. §. quo sunt gener. ff. ne aqua quid & atra. Fluminum quem tam solum publica, quedam non publica. Flumen est ut Caius diffinat, quod perenne sit, d. l. 1. §. fluminum. Sed omnia plena flumina perennia sunt, l. nemo. §. fin. ff. de rer. divis. Et dicunt perenne, propter ea flumina, quæ ad tempus fluunt, ut Rapo, Meloncellon, quæ sunt privata: ut dicit gloss. & est in §. flum. Inf. de rer. divis. qui dicit, flumina omnia publica sunt, debet intelligi de fluminibus perpetuis, ut est Padus & Rhenus, secundum gloss. ibi, privata vero flumina sunt, que manu extraea sunt, l. 1. §. s. foff. ff. de flum. & nos. gloss. in d. l. nemo. §. & d. s. flumina quæ exemplificare de fossatis in agri positis, que crescunt, & decrescunt. Fluminum quedam navigabilia, quedam non, l. 1. §. in fluminum. cum. §. seq. & l. quomodo. ff. de fluminib. & l. 1. ff. ne quid in loco publ.

Flumen * a rivo magnitudine discernendum est, aut existimatione circumvolentium: ut l. 1. §. 1. ff. de flum. quem text. not. ad probandum quid sit flumen, aut in cuius territorio sit, quia recurrentium est ad existimationem, seu opinionem circumvolentium, & propter debent accipi restes fluminis: ut etiam est faciendum, quando dubitatur de aliquo opere, de quo non extat memoria: ut per Mar. Sil. & Raph. Ful. in l. si arbitr. in fin. in vers. audiuntur: ff. de probat.

Dicamus * primo de flumine publico, & primo eius sit proprietatis &

usus. Et dic proprietatem esse Cæstatis: quia flumina sicut de regalibus, c. 1. quo sibi regal. & l. flumin. in prin. ff. de domino infect & ibi Angel. tener hoc. Sed hodie civitates Lombardie, cum sibi de consuetudine, vel ex privilegio pacis Constantie acquisiverit merum imperium, & regalia, ut dicit gloss. not. in art. de defens. civit. §. i. fluminaria, in gl. magna in fin. & per Bald. in c. 1. in prin. in fin. 2. colum. in tit. de pace tenen. & late per Agel. de Aver. in l. illud la 2. de appell. licet Bald. in c. 1. Domino guerram, ante fin. in princ. in titul. hic finitur lex deinde inci. confut. rer. alter dixerit, & que sunt in Lombardia, sunt illius, in cuius territorio flument & ita tener Bald. in l. quomodo, in 2. col. in fin. de flum. qui plus dicit, quod etiam civitates totius Italie præscripserunt sibi merum imperium, & flumina secundum civitates Lombardie, potest etiam juvari titulo de pace Constantie, & adde que dixi supra de portu. versi. bodie vero civitates Italie, & tit. de navigio, circa fin. Aliæ vero civitates extra Italiam, sibi habent regalia, dicuntur habere proprietatem fluminum, quæ sunt in eorum territorio, & non alia, & hoc vult Angel. in d. l. flumin. in prin.

Ex prædictis sequitur, * quod licet in loco publico regulariter non licet edificare. l. 1. & 2. ff. ne quid in loco publico, ita nec licet in flum. publ. edificare, nisi autoritate publica, putâ Princeps, vel Senatus, l. 2. parag. si quis à principe. ff. ne quid in loco publico. & l. si in publ. §. final. & leg. quod principis iusfl. ff. de aqua pluv. arcend. vel autoritate populi, per cuius territorio discurrit, si ille populus habet regalia, ut populus Bononiæ unde in flumine Rheni licite conceder potestatem edificandi molendinum privato, dum ramen

men sine incommmodo cujusunque fiat, d. l. fluminum in princ. & hoc not. Angel. & Dd. item si concedatur per leg. municipalem, id est statutum populi, l. 2. ver. l. ff. ne quid in loco publ. & l. prohibere. §. plane ibi, si non lex municip. ff. quid ut clam. Item si concedatur per administratores civitatis, que habet regalia, dicit. §. plane. Vide que ibi not. Barto. Sed si populus aut civitas non haberet regalia, seu merum imperium, non posset concedere jus edificandi in flumine publ. ex quo publica flumina sunt de patrimonio Cæstatis, dicit. c. 1. que sunt regalia, secundum Angel. in d. l. fluminum, & dicit supra circa princip. Et prædicta intellige in flumine publ. navigabili, scimus sibi est flumen non navigabile, nam flumina publica sunt juris communis, quia de jure communis in flum. publ. sine cuiuspiam iniuria absque alia impetratio edificari potest, si non est navigabile, nec specialiter revertetur per Principem, vel Senatum & similes, l. quomodo. ff. de flum. & vide que not. Bald. in rubr. ff. de rer. divis. in 5. col. cum seq. ubi ponit, an, & quando quis possit in flum. publ. an debeat caveri de danni infect. vide in d. l. flumin. in princ. & ibi Dd.

Ulus autem * fluminum publicorum communis est, sicut viarium publicum & littorum, ut probatur in l. 2. §. 1. ibi, loca enim publica usque provatorum usq. defervunt. ff. ne quid in loc. publ. Et ista communio hoc inducit, ut jus b. plicandi b. omnibus commune sit, in fluminibus, & portu. §. flumin. Inf. sit.

de rer. divis. & ibi gloss. & Dolt. & Bal. in l. item lapilli, 1. q. ff. eod. iii. & vide qui dixi supra de servit. aquaduct. in 8. 9. princ. vers. & ex prædictis sequitur decisiō multarum q. circa fin. Item ista communio inducit, ut locus si præoccupationi, leg. 2. §. 1. ne quid in loco publ. & per hoc patet decisiō de duabus plaustris invicem sibi obviantibus, quia defervunt est ei, quod primo viam intravit, quia præoccupavit sibi usum, & appropriavit. Sed si simul erit locus gratificationi: & si via est capax amborum curruum, invicem sibi cedere debent, secundum Ang. & doct. in d. l. fluminum, & de dictis plaustris sibi obviantibus, vide glo. & Dd. in l. per agrum, C. de serv. & gloss. in d. l. 2. §. 1. D. ne quid in loco publ. & idem dicas de duabus navibus invicem obviantibus flumine, vel rivo eadem ratione. Pluvius est ipsa aqua fluens, que est eadem sicut vinum, licet de dotio lio in dolium sit mutatum, ita dicit Bald. in rubr. de rer. divis. in 13. col. in fin. vers. s. f. autem allegat quod not. in l. i. s. fructus civitas. D. quib. mod. usus fructus. an. quarto quomodo agnoscatur quando alveus sit mutatus? Dic quando definit esse prima forma, id est, quando sic excrevit, quod aqua fluat, lades. §. quod si ratio ff. acquir. rer. depon. led non credo simpliciter esse verum, quod flumen sit aqua fluens, ino confit ex aqua, & alico, le. pen. & ibi gloss. D. flum. & facit quod dixi supra de lacu circa prin.

Sed * pone, statutum dicit, quod gentes loci teneantur si qui ulique ad alveum novum fluminis, & an ultra alveum deficiat, teneantur sequi gentes, vide Guillel. de Cure. in leg. de quibus. D. de legibus, ubi etiam declarat, si flumen mutavit alveum, an jus quod primo habebatur super eo

remaner, & de ista mutatione alvei fluminis, vide qua plenissime script. supra in it. de servit. t. 1. quæst. præc.

8. Caput fluminis dicitur unde nascitur aqua, * tex. est in l. 1. hac interditta, vers caput, ff. de aqua quo. & est. in e. text. cur gloss. in l. servitus aqua de seru. r. s. p. & ita vult Batt. in tract. de insula in 6. colum. qui dicit, quod caput fluminis est unde flumen originem caput, ut si ex fonte, ipse fons sit caput, & ibi dicitur esse princ. seu initium in d. vers. caput. & eodem modo pes, & finis dicitur locus, ubi terminatur, scilicet mare, in quod intrat: vel aliquod flumen, & habetur plenus per Bald. in l. 1. in 11. col. vers. & est notandum, quod agti, ff. de rerum divis. Flumina publica dicuntur communia, eo quod omnibus animantibus permittuntur his uti publice, sicut communibus, & lavando, & bibendo, vel similia faciendo. *ut not. gloss. in l. item lapilli. ff. de rer. divis.* Item aqua fluminum publicorum est communis & quia concedunt occupanti, & animalibus irrationalibus. *ut not. gl. in d. item lapilli. ff. de rer. divis.* & propterea dicit ibi Bald. quod licitum est exportare aquam de flumine, & exportantis efficiunt, nisi propter hoc efficerent omnino deterior navigatio. *l. quoniam in flum. & similiter ex aqua fit sal, si extrahitur de flumine, vel mari, vel arena, efficiunt occupantis, quod not.* Nam flumina censitorum vice funguntur, ut ex privato in publicum addicant, & ex publico in privatum: & sic unius dant, & alterius, *l. ergo. §. flum. ff. de acq. rer. dom.*

Sed * nunquid si flumen ducit ligamina in agrum meum, efficiantur mea, vel quid juris sit vide que scripsi supra de littore maris in fin. & Bald. in rub. ff. de rer. divis. in 11. col. in fin. vers.

sed nunquid tristes, & ligna. & vide Dd. maximè Paul. de Castr. in l. hoc amplius. §. de his, ff. de dam. infest.

Si dominus alicuius villa, vel castelli, * locavit dictam villam, vel castellum, vel territorium, vel terrrena, non videatur locate flumina, vel rivos aquarum, nec potes, nec alia loca sylvestria ad culturam penitus inhabilita: nisi in quantum aqua est expeditis ad culturam, & de residuo dictæ aquæ poterit uti dominus pro collib. & prædictis suis, ut est causamenti tenendus. *l. 1. C. de manci. & col. lib. 11. & ibi hoc not. Batt. singulariter, & idem tener. Lud. de Ro. in suo s. g. 63. quod incipit, sed no. mirabilem cajum, qui plus dicit.*

Si concedo tibi castrum cum to. territorio, in ea concessione non venit locus sylvestris, per usus aquarum per d. l. 1. Sed adverte ne decipiatis, quia si Lud. intellexit verbum concessione plenaria, putat donatione, vel venditione, sicut caput, in l. fin. ff. de dom. fort. non dicere verum, quia eo ipso, quod Princeps donat castrum cum territorio, donare videatur etiam loca sylvestria, & flumina, per c. 1. cum ibi plen. not. per Bald. in tit. de capita, qui cu. vendidit. & per ea que not. Bald. in c. 1. §. ad hoc in tit. de pa. jura. fir. & c. 1. §. si quis manu. in col. 3; tit. de controv. in e. *Ubi dicitur, * quid concilio Castro, 12 intelligantur cōcessa, & munitiones, que sunt ad defensionem castri ibi posse perpetua partis sui delineatione, quamvis non sint infra, ut machina, ballista, & simili. quod no.* Sed si intellexit verbum concedo pro locazione, vel emphyteusi, sicut loquitur d. l. dicteret verum, & ita loquitur Batt. ibi, & ita salvator potest dictum Lud. quia verbum concedo generale est, & accipitur secundum naturam contraetus, cui adjicitur, *ut not. Archid. in*

6. 1.

c. 1. in verbo Concedat, de usu lib. 6. facit c. 1. de injur. cod. lib. In divisib. regnorum, veniunt, & cedunt flumina, secundum Arc. 14. quæst. Eccles. quem sequitur Bald. in c. 1. §. si quis de manu. in pen. col. ad fin. in tit. de controv. in e. & Albert. de Ros. in rub. C. fin. reg.

13. Item * nunquid flumina veniant in concessionē feudorum regalium si forte concedantur usque ad tale flumen, vel de tali flumine usque ad tal. & Arc. format istam qu. in d. c. Ecclesiast., qui dicit, quod per illam directionem, & usque, utrumque flumen venit, & unde incipit, & ubi fluit.

14. De dictione ad, * sat potest dici, quod sit adjunctiva secundum eum, ut servit, & tener. Bald. in d. 6. si quis de manu. pen. col. & Albert. in d. rub. C. fin. reg. Si flumen est in confinio duarum civitatum, vel territoriorum, in dubio commune presumitur esse, & jurisdictioni cuilibet civitati competit, vel in ipso flumine usque ad medium fluminis, quia omnia sunt in confinio eorum, qui ab utraque parte possidet, l. Arborib. ff. commun. divi. l. 1. §. præterea, ff. de aqua pluv. acq. & Ladeo. §. fin. ff. de acq. rer. dom. Unde circa ea quæ committuntur in ipso flumine, quilibet haber jurisdictionem usque ad medium fluminis, & ita tenet Batt. in tractatu Tyberiadis, in 10. col. versic. iiii. videndum est, & item not. Bald. in c. ex his, in pen. col. ad fin. extra de probat. quod intellige, nisi appareret contrarium: putat quia alter dominorum, vel una tantum civitas rurum flumen possidet, dominando ipsi, ut dixi supra de mari, vers. sed dubiari potest, vel nisi esset flumen rurum uniusquam tunc idem judicari deberet, sicut de fundo privato, ut statim dicetur de flumine privato.

15. Si flumen est navigabile, * non po-

test Prætor concedere duum aquæ ex eo fieri: quia flumen minus navigabile efficit. Idemque est & si propriet hoc aliud flumen fiat navigabile, leg. si placet §. fin. D. de aqua plu. arcen. & ibi Dd. & lex communis ibi per gloss. & Bart. plen. D. de flum. Nemo tamen poterit edificare in flumine publico etiam non navigabili, potâ faciendo clusam molendini, immittendo tristes, vel clementa in tipa vicini eo invito: quoniam immittens habet solum usum, vicinos autem proprietatem, & usum: ergo eo invito ulufructarius edificare non potest, quantumcumque conditionem proprietari meliorem faciat. leg. usufret. novum risum. D. de usufret. & leg. fin. D. de usu, & hab. & ita vult Angel. in l. fluminum in princip. D. de damn. infest. & habetur per Bartol. in d. leg. quomodo. & addé quæ dixi supra in tit. de servitute aquaductu. in §. quæst. princ. & in 1. liber. 3. quæst. princ. & quæ not. Bald. in rub. D. de rer. divis.

A D D I T I O.

a Propriet. Flumina dicuntur esse Imperatoris universaliter: sed in dominio particulari sunt locorum vicinorum, Bald. in leg. penit. colum. 4. C. de condit. in seru.

b In pescandi. In flumine publico, ut liceat pescari, & navigare, & similia, vide Specul. de can. prof. & propriet. part. 3. vers. 6. & seq. usque ad fin. & ne quia in flum. publ.

c Est communis. Fluminis publici aqua, an potest impunè duci ad fundum vicini, vide Specul. de can. prof. & propriet. §. 4. vers. alius quoque. & infra.

CAPUT XXXI.

De flumine privato.

- 1 Flumina privata quæ dicantur.
- 2 Fossata, an cavarri debantur, & mundari per colonum, vel dominum.

Diximus * de flumine publico, nunc dicamus de privato. Privata flumina sunt quæ ad tempus fluunt, ut Rapo, & Meloncellon. l. 1. §. fluminis. D. de flum. Item illa quæ sunt manufacta, l. 1. §. f. fossa. D. ed. tis. & ita nor. gloss. in l. nemo, s. 1. de rer. divis. idèò etiam dicuntur flumina privata, fossata in agris posita, quæ crescunt, & decrescent, in l. 1. §. 2. ff. flum. & d. les nemo in fin. & not. gl. in §. flumina. Inſt. de rer. divis. & dixi supra circa prīc. & idem not. Bald. in l. item lapilli in 2. conclusione. D. rer. divis. qui dicit quod privatum flumen est, quatenus in suo ingreditur, & non semper fluit, ut sunt gurgites, & quedam fossata, quæ continuationem non habent. Quæ enim crescunt, publica sunt, d. l. nemo, s. 1. & vide Bald. in l. item lapilli in 2. col. ad fin. Item flumen privatum dicitur, quando occit in domino unius tantum, pura quia incipit ex fonte qui in agro suo oritur, & discutit per sua prædia usque ad flumen publicum, vel mare. argum. l. si quis dicitur. D. si serv. vend. Item potest dici flumen privatum, cum proprietatis, vel jurisdictio competit unius domino, vel civitati, tanquam ejus quia respectu aliorum est privati juris, illius domini, vel civitatis, in cuius territorio est, vel qui in eo haber jurisdictiōem, & proprieṭatē per alii- vionem, hoc est, per additionem, vel

detracciōem, quæ sit à flumine, non additur, vel detrahitur jurisdictiōem, sicut d'Etum est de lacu, D. de contrah. empt. l. Rutilia Polla. & D. de aqua plu. arcend. l. vicinus, §. lacus, & D. de acq. rer. dom. l. lacus, & ita vult Bartol. in tract. Tiberiadis, in 10. col. vers. item videndum est. Cujuſ ſint iſta flumina privata, & fossata, vide ſuprā in tit. de foſſatis, ſive foſſa.

Et * nanquid foſſata debeat cava- ri, & mundari per colonum, vel domi- num, vide plene per Barto, in l. penulti. D. de impen. in rer. dom. fac. & Bart. in confi. 1. 5. quod incipit communione Luci- nana locavī. Cetera circa materiam fluviorum, vide in riuſ. D. de flum. etan duobus tit. ſeq. & Bart. in l. qui minus. D. de flum. & tract. Tiberia. & Bald. in rubr. D. de rerum divis. int. item lapilli, l. riparum cod. tis. & que dixi ſuprā in tit. de ſerviuit. aquedūt.

CAPUT XXXII.

De Infulis.

- 1 Inſula tribus modis accipi potest.
- 2 Inſula aqua circumdata quatuorplex ſit.
- 3 Inſula quot modis contingat.
- 4 Inſula quando effe dicatur.
- 5 Inſula maris; ſicut Corſica, & Sar- ma, vel etiam fluminis, cuius ſint.
- 6 Inſula casualis seu accidentalis qua- lis effe dicatur.
- 7 Inſula in medio fluminis nata, cuius effe dicatur.
- 8 Inſula portus cuius ſint.
- 9 Inſula uia reperita cuius ſit.
- 10 Inſula dominum, per occupationem, quando accurrit.
- 11 Inſulam quod jurisdictiōem, an quis occupare poſſit.
- 12 Inſula poſſeſſio qualiter acquiratur.

13 Inſula

De Servit. Rust. Prædior.

- 13 Inſula mensuratio qualiter fieri de- beat, ut cuius ſit cognoscatur, & pro quaſta eorum quantitate, qui prope ripam prædia poſſident.
- 14 Inſula quando defnat effe inſula.

QVia inſule in mari, & fluminibus ſunt, idèò poſtuam de mari, & fluminibus diximus primò, conſequē- ter etiam de inſulis dicamus. Et ſcī- dum eft inſulam tribus modis accipi poſſe: Uno modo pro domo in mari poſita, quia in ſalo, id eft, in fallo poſita eft ſecundum Iſidor. & not. gloſſ. in §. inſula Inſit. de rerum diſiōne, & gloſſ. in l. ſi inſulam de verb oblig. & Barto, in tract. de inſula. Secundo pro qua- libet domo, ut l. 2. ſi quis inſulam. D. de acquir. rer. dom. l. 3. ſ. eſfratura, in ver. inſit. de off. pref. ub. & ita ac- cipitur. l. ita ſtipulatus in princ. ff. de verbos oblig. & de iis inſulis hic tra- Etate non conſtitui: quia iſta non ſunt propriæ inſulae, ut dicit gloſſ. in d. ſ. ef- fratura. Tertio modo dicitur inſula, locus undique circumdatuſ aqua, ut in §. inſula, & ibi gloſſ. hoc dicit, & l. adeo, §. inſula, ff. de acquir. rer. dom. not. Bart. in tract. de inſula in princ. & ita inſula a dicitur incrementum diſtinctum a, ad differentiam alluvionis, quæ eft latens incrementum, ut not. Ang. in l. fundi. §. ff. de uſuſt & de iſta tractabiliſt hic, quia eft inſula proprie, ut not. gloſſ. in d. ſ. eſfratura.

- 2 Secundo * ſcinditum eft quatuorplex ſit iſta inſula aqua circumdata, & in primis eft duplex. Una quæ in mari naſcitur, quæ raro accidit. Altera quæ in fluminis nata eft, quæ frequenter contingit. l. adeo §. inſula ff. de acq. rer. dom. & Inſit. de rer. divis. §. inſula que in princ. que declarata, ut per Bald. in tract. de inſula, quem poſuit ſuper d. l. adeo, §. inſula. Item inſula quædam eft

naturalis, quæ ſemper fuit, ut Corſica Sardinia, Crete, quæ dicitur Candia, & ſimiles: alia eft casualis, acciden- talis, quæ in flumine ſep̄e naſcitur, ſed in mari rariſimè ſecundum Bald. in rub. de rer. divis. in 10. col. vers. nunc videamus de alveo.

Tertio eft videndum quorū modis in- ſula contingit, & diſcas tribus modis. Prime cum circumdatuſ ager, qui non erat alveus. Secundo, cum alveum de- relinquit ſiccum, & incipit circum- fluere. Terciò, cum paulatim eminentem locum facit ſuprā alveum, l. ergo, paragr. de acquir. rer. dom. & not. Barto. in tract. de inſula. in 5. col. vers. in fin. min.

Quarto oportet intelligere, quando dicatur eſſe inſula: & dic quando eft nat. ut d. l. adeo. §. inſula. & not. quod dixi, quando eft nat., ut dicunt illa ju- ra, non quando eft naſcitur: quia per hoc appetet, quod non inſpicimus in- ſulam, quando incipit apparet: ſed tunc cum op̄i circumcoſulentum incipit reputari, arg. l. 1. ſ. 1. ff. de flum. que declarata, ut Bart. in tract. de inſula. 5. col.

Quinto * inſpicimus cujuſ ſit in- ſula mari, vel fluminis, & primo de inſula mari, dic naturalis inſula, ut Corſica, Sardinia b., ſunt principi, non in dominio patrimoniali, ſed in Dominio jurisdictiōnali, leg. inſula Itali. ff. de jud. & not. in leg. illicitas, parag. qui universas, de offic. prefid. ſecundum Bald. in rubr. D. de rerum divis. & Bald. in c. 1 titul. que ſint re- galia, qui dicit, quod inſula ſunt principi quod intellige quoad juris- dictiōem, ut dictum eft.

Causalis * vero, five accidentalis, quæ in mari naſcitur, quæ raro accidit, in nullius bonis eft reſpectu propri- taris, ſed occupanti conceditur, d. leg. adeo paragr. inſula, ſed reſpectu juris- dictiōis

dictionis est sub jurisdictione illius, qui illad mare distinguitur, scilicet insula. & ibi not. & vide ad hoc etiam Bald. in d. rubr. in 10. colam. ad fin. & pro hoc leg. Cesar. & quae ibi not. Bartol. & Dd. ff. de publ. & quae dixi supra de mari. versic. & ex hoc not. ac singulariter tene menti. cum vers. seq. Insula vero aqua.

In fluminata, * siquidem medium fluminis partem tenet, communis est eorum, qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo latitudinis cuiusque prædiij: quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident: sed si ab uno latere protuberat flumen, & ab altera parte novo rivo fluere cœperit: deinde novus ite rivus in veterem se converterit, ager qui à duobus rivis comprehensus, in formam insule redactus est, ejus est scilicet, cuius & fuit, text. in d.l. adeo §. insula. & Inst. de rerum divis. §. insula. & not. Bartol. in tractat. de insula, in princip. & vid. insula cum ibi nota. C. de acquir. rer. dom. & que not. Angel. in l. fluminan. in princip. ff. de dam. infest. & prædicta intellige de insula nata in flumine, que solo cohæret: sed si supra aquam statuerit quandoque accidit, publica es-
set, ff. de acquir. rer. dom. leg. pen. §. 1. & ibi not. Bartol. in tractat. de insula, §. col. ver-
sic. in flumine, in fin. illius ver. que not.
quia ita vidi in lacunis territorij Paduanii, in quibus sunt certe insulae, quæ non coherent solo, sed aqua, & inveniuntur de loco ad locum per di-
cas lacunas.

Cujus autem sunt portus insulae, * dic eis, cujus insulae esse videntur, l. Cesar. ff. de publ. & dixi supra de portu & mole maris.

Sexto, * quia diximus, cujus sit in-

insula respectu proprietas & jurisdictionis, nunc dicamus cuius sit respec-
tu usus: & dic quod usus insulae est
publ. ff. de acq. rer. dom. l. pen. §. 1. quod
intelligi si insula est ita quod tota
possit dici ripa, vel tipa accedere pro-
pter attractionem aquæ, ff. de fin. l. pen. sed
si insula esse magna, ita quod in ea cl-
fente prædia culturæ puto solum ri-
pas esse in usu publ. non prædia, eadem
ratione, qua cetera prædia. Item prædi-
cta vera sunt, nisi ellens agri limitati:
ut ff. de flum. l. 1. §. insula. & ita tenet
Bart. in tractat. de insula, 9. col. ver. sicut eorum.

Septimo videamus quomodo acqui-
tatur dominium insulae * per occu-
pationem dicitur, quando eo animo quis in-
greditur insulam, ut totam occupet, &
enam tamen est necesse quod omnes gle-
bas insulæ circundent, l. in pr. ff. de acq.
possess. & not. Bart. quod ille dicitur
occupare, qui sic incipit occupare,
quod potest obseruare, & possidere: al-
ter dicitur occupasse, arg. l. in laqueum,
ff. de acq. rer. dom. & si plures preoccu-
pan, debellando, vitor qui steret per
tres dies in possessione dicitur, arg. l. 3.
§. cù igit. D. de vi. & vi. ar. ille qui non
potest tenere, nisi capiat aliquem locum
principaliter, non dicitur occupasse.
arg. d. in laqueum. Et est argumentum,
quod si unus teneret ecclesiam, alter
campanile, quod est fortissimum, ille qui
est ingressus ecclesiam, unde de facili
possit expelli, non dicitur adepsus cor-
poralem possessionem beneficij: si tan-
tem ille est ita incastellatus, quod eva-
dere non potest, tunc cum ipse non di-
catur tenere sed teneri, ut patet ex not.
in l. 1. §. pend. vi. & vi. arg. dicam ip-
sum possessione privatum, & sic eriam
in possessione esse, tamen non possi-
det, facit l. si quis antea, D. de acquir.
possess. secundum Bald., qui ita singu-
lariter not. in rubr. D. de rerum divis.

10. column.

solum latitudine, quæ est juxta ripam,
attenditur, & secundum illam debet
duc linea recta, l. inter eos. Sicut enim
dividitur alluvio inter eos, qui ab ultra-
que parte prædia possident, ita pars
insulae cedit prædiis, quæ sunt ab una
parte, & debet dividiri: ita vult Bart.
in tractat. de insula, 10. col. ver. sicut pro modo
latitudinis cuiusque cum ver. seq. Et ex
hoc ultimo dicto not. quod idem ju-
ris est de insula nata in flumine: quod in
alluvione, quod prodest ad multa,
& ita mensuratio potest fieri accepta
chordula, ut non gloss. in d.l. §. insula, &
l. non solum, §. sed ut probari, ff. de nov.
oper. nunt. Potest etiam fieri per peritos
in arte, & rusticis: ut per gloss. not. Inst.
de rer. divis. §. præterea per alluvionem,
l. 1. de vent. snlp. & l. semel C. de re mil.

Vbi habetur, quod peritis in arte 24
standunt est Decimo * & ultimo in-
telligamus, quando insula definit esse
insula. Dic quando quis definit cir-
cumdati: ut l. in insula, in fin. ff. de acquir.
rer. dom. & tenui. Bart. in tractat. de insula.
Cetera vide plenè per Bart. in tractat.
de insula, & l. quoniam, ff. de flum. &
Bald. in rubr. ff. de rer. divis. & que not.
gloss. & Dd. in l. adeo §. insula. & l.
inter eos, & l. insula, de acquir. rer. dom.
& l. 1. ff. de flum. & Inst. de rer. divis.
& insula.

A D D I T I O
a Incrementum. Adde Bartol. ff. de alt.
empt. & inst. de contrab. empt. §. si post
emptio-empt. in l. Itilia. §. si Tisius.
b Sardinia. Sardinia est insula sub-
iecta Ecclesiæ Rom. ca. si diligenter, &
ibi Dd. de pafcr. ubi Abb. Sicul. 6. 3. diff.
c. tibi Domino, & c. ego Lind. 9. 6. diff.
Constanti.

* Occupat. Occupans rem per vim,
an tenet aur de periculo rei qua etat
eodem modo peritura penes Dominum,
gloss. Bart. & Bald. in leg. ff. de possessione.

K R K C. u. de

C. unde vi. Et occupans per viam etiam si confirmetur à superiori, potest conveniri. Bart. in l. 4. C. inde vi.

CAPUT XXXIV.

De Alveo.

1. Alveus propriè est fluminis venter. alia multa de alveo.
2. Alveus quomodo publici juris esse intelligatur.
3. Flumen si alveum omnino dimittat, quid juris.
4. Flaminis imperius si absteriles mihi simul, & semel, vel successivè totum agrum meum, non applicando vicino, sed sibi ipsi fluminis alveum, seu lectum fecerit, & postea in breve tempore, vel longum alio imperio locum mutaverit, an ager meus mihi de aquitate restituatur, an vero ipsi vicini lucrari debet.
5. Alveus si mutatus fuerit, an novum flumen dicatur.
6. Alveus mutatus, vel relictus quando dicatur.

Alveus * propriè est venter fluminis: ut dicit Bartol. secundum Hug. in tract. de alveo in princ. & sicut stomachus continet vinum, ita alveus supra se continet aquam: nunc alveum leedium fluminis vulgariter appellamus, quia ibi flumen cubat, ut dicit Bald. in rubr. D. de rer. divis. 12. col. in princ. versic. nunc venianus ad videndum, in quibusdam etiam locis cahale fluminis. Alveus pluribus modis dicitur. Primo naturalis: idest, confutus, D. de flum. leg. 1. §. ripa. & ibi not. quod naturalis catus astare discutit potius quam in hyeme, leg. 1. verfie.

§. is autem, ne quid in loc. pub. secundum Bart. in d. tract. de alveo, circa prima. Item dicitur alveus naturalis, id est, antiquus, ad differentiam novi: & ita potest accipi, l. adeo §. insula, D. acquir. rer. dom. & §. insida. Insit. de rer. divis. Item dicitur alveus novus in dicti iuribus ad differentiam veteris. Unde & si per multos annos stetit, novus appellatur, donec alius novus supervenerit, l. ex sū, cum leg. sequent. D. de tri. & ole. & per not. in leg. omni quid, D. si cert. pet. alias dicitur novus infolitus, leg. rem non novam, Cod. de jud. Item dicitur alveus prior in computatione sequentis, d. l. adeo, §. insula, probatur in l. 1. §. priorem, D. de aqua quot. & affi. & id est flumen se calicit, alveus derelictus non esset alveus prior: & tunc haberet locum d. §. insula s. ut improbat in d. l. 1. §. qui bac estate, ne not. Bartol. in d. tract. 2. colum. versic. prior quidem. Item alveus dicitur qui non est naturalis, & appellatur inundatio, secundum Batt. in d. tract. de alveo, in princ. 2. col. Item alveus dici potest qui non est modo, sed etiam fuit, per l. insula, in fin. D. de acquir. rer. dom. & leg. divisorio in princ. D. de negot. gest. & item Bart. dicit in d. tract. in 2. col. qui feribit hoc facere pro notario, & testibus dicentibus, talis filius Titij: cum Titius esset mortuus, quia subintelligitur quondam, de quo per Bald. & Dd. in leg. ejus qui in provincia in princ. D. si cert. pet. & per Ant. de Brur. & Dd. in cap. ex parte, C. de for. comp. Ille alveus est juris publici, quandiu flumini servit; quia ejusdem juris est, sicut est flumen, leg. adeo, §. insula, vers. novus autem alveus. preallegato, & Insit. cod. §. insula, & hoc tenet Bald. in d. rubr. 10. col. princ. & Bart. in tract. de alveo. 7. col. verfie.

De Servit. Rust. Prædior.

versic. cuius & ipsum flumen, qui dicit hoc est mirabile: nam regulariter quidquid superimponitur solo cedit: hoc solum autem cedit aqua que superimponitur & est speciale in flumine, & mari, & ceteris aquis: & idem vult Bald. in l. si plures, in 3. col. in fin. Cod. de cond. infer. & dixi supra in tit. de aqua.

2. Quomodo autem intelligatur * alveum esse publici iurisdictio quod omnes gentes isto iure intur, & talia loca sunt publica, & in dominio ejus qui habet imperium, secundum Bart. d. 7. col. versic. publici juris. Bald. in d. l. si plures, 3. col. in princ. & dixi supra de mari, & oris, sed dubitari potest, alveus fluminis, an dicatur esse communis non solum, ubi omnino vide per Cyan. in l. quedam ff. de rer. divis. ubi hoc plenissime, & eleganter examinatur, & aliiquid per Bald. in c. circa principium, que fint regal. & addit. opt. text. in l. 1. §. non enim in flumine, ff. de flum. qui dicit in fin. impossibilis est, ut alveus fluminis publici, non sit publicus, & hoc est utile scire, ut intelligamus, quilibet de alveo fluminis possit arenam extrahere, & exportare.

3. Sed * quid si flumen alveum omnino dimittit? Dic quod alveus definit esse publici iuri etiam si dimittit eum imperio, & omnibus videntibus, & eorum effectu qui iuxta alveum habent praedia sua, l. adeo §. quod si toto, ff. de acquir. rer. dom. 1st. cod. tit. §. insula, & ita vult. Bart. in rubr. de rer. div. 1. 2. col.

4. Sed pone * quod imperius fluminis abstulit mihi simul, & semel, vel successivè totum agrum meum, non applicando vicino, sed sibi ipsi fluminis fecit alveum, seu lectum: & postea in breve tempore, vel longum alio imperio locum mutavit, & nunquid ager meus mihi de aquitate restituerit, an vero

vicii lucrabuntur? Quidam dicunt, quod mihi debet restituui, per d. §. quod si toto. Alij dicunt contraria, si in torum perdidit. Pro prima op. facit l. Atticinus, ff. de serv. rust. præd. & est casus secundum unam lect. in l. si ager, cum l. seq. ff. quib. mod. usus fr. omni. nec est simile de alluvione, quia ibi est jam jus qualitatum, sed in alveo nihil est qualitatum, privato, sed solum, ut ita dixerim, fluminis. Cum ergo flumen habeat quodammodo istum alveum pro dilectione, aquum est agnum restitutum ad suum dominum reverti, magis quam ex lucrativa causa circumcoletibus applicati: arg. ditt. leg. adeo. §. 1. & hanc opin. tenet Dyn. fucus si paulatim, & vicino adjicendo, quia tunc est alluvio: ideo nihil recupero de rigore, vel æquitate, quod alterius factum est & ita tenet Bald. in rubr. ff. de rer. divis. 12. col. versic. sed pone quod imperius. Vel potest aliter distinguui secundum Batt. in tract. de alveo. 1. colum. Aut flumen receperit cum imperio, & restituit primo dominio. Et ita loquitur ditt. leg. adeo. §. quod si toto, & ibi gloss. 3. & ibi sol. Et est ratio: quia magis videtur esse inundatio, quam alveus: ut dixi circa princip. Aut non receperit cum imperio, & tunc aut apparet forma primi agri, & domino restituitur: ut in 2. sol. gloss. Ratio est: quia non definis ex quo remanet forma. Aut forma non apparet, & tunc, aut de rigore loquitur, & non restituitur primo dominio, secundum Azo. in d. §. quod si toto. Quia tamen Bartol. intelligit, nisi flumen fecerit ibi alveum per 10. annos inter presentes, & 20. inter absentes. Sicur enim quilibet hoc tempore prescripsit, ita & flumen cum habeat titulum de jure gent. leg. in bello. §. si quis servum. ff. de capit. Item sicur recuperat fundum,

ita & partem fundi facit l. qua de terra, ff. de rei vendi. Contra istud tamen facit quod not. Bald. c. i. §. si quis de man-
so. 6. colum. vers. sed mox quid aqua, in it.
de controver. ius. est. ubi dicit, quod aqua
per se fluit, non potest inducere pres-
criptionem vel consuetudinem, per l.
per fundum. D. quenad. servis. amit. &
dixi supr. in it. de aqua in ff. & per can-
dem rationem exigitur videtur habe-
re jus acquisitionis alvei dimissi, vel
eius qui adderetur per alluvionem, &
dicit Bart. quod ista est mens d. s. quod
si tota, si bene inspicatur.

b Quid * autem si alveus est muratus,
an dicatur novum flumen? Pomenim,
quod principes concilii mihi ut pos-
sum in tali flumine colligere peda-
gum, an potero alveo mutato? Qui-
dam dicunt quod non: per glos. in §.
insula. vers. nam etiam. D. de acquir. rer.
dom. In contrarium videtur, quia idem
videtur esse flumen, arg. l. filia. §. fin.
de cond. & demon. Si uno imperio re-
cessit, dicitur novum flumen: secus
si paulatim, ff. de aqua quot. & §. l.
hoc jure. §. si aquam. In ponte b autem
indistinctè loco mutato aliis erit
pons. D. de quod cert. loco. l. 3. §. item
Iulianus. & l. fin. ff. de rer. rust. pred.
Nam pons dicitur a pono ponis, &
stabilitate. Et ideo amoto ponte à lo-
co suo, non idem pons est, ita vult no-
tabiliter Bald. in rubr. D. de rer. divis. in
2. col. in fin. verf. sed an mutato. Quib.
adde quæ not. Bart. l. quoniamus. 6. qu.
D. de flum. & vide etiam text. & ibi
Bartol. in l. hic jure. §. si aquam. ff. de
aqua quot. & asti.

Sed dubitari posset circa prædicta,
quando dicatur alveus muratus vel
relicitus. Bartol. in tracta. de alveo, circa
princip. verf. relicte, dicit quod requiri-
tur, quod sit in totum & perfecte re-
lictus & mutatus, quod constare potest

in hyeme, sicut per contratiū alveum
esse constat in altate, quando aqua est
minor, quasi arguendo à minori: quia
si sic in altate, de qua minus videtur
retinetur talis locus flumine occu-
patus, ergo multo magis detinetur in
hyeme, sed hoc argumentum non conclu-
deret, in agro Veronensi circa flumen
Athesis, qui communiter in hyeme est
parvus, sed in altate maximus, non
proper pluvias, sed proper liquefa-
ctas nives in montibus, ideo in eo ro-
tundum contrarium eset inspicendum,
videlicet inundatum aquatum asti-
vium. Item intelligitur alveus derelici-
etus & mutatus, & si aliquantulum
aqua fluat per alveum antiquum, si
tamen aqua est ita modica, quod flu-
minis nomen perdidit, quod ex op-
tione circumcolectum discerneretur. l.
§. 1. D. de flumin. si erit aqua inde
currentis, non est flumen, ergo ille lo-
cus non est alveus fluminis, quod al-
veus sit relictus sine spe revertendi.
Nam si ideo, quia aqua dicitur ad
molendinum, cessat ite ad alveum,
non per hoc efficitur privatus alveus,
cum in porestate sit ducenti cam
aquam in alveum remitteret: & sic suffi-
cit, quod possit ire per alveum, licet
non vadat. l. 1. §. quoniamus, ff. de aqua
quot. & asti. Et ideo, si reperiatur ali-
quod flumen, quod aliquo tēpore fluat
& aliquo nō, sicut dicit Barto. se videt
se Cursie, ubi est flumen quoddā cuius
nomen est Turpido, qui septem annis
fluit, & qui septem occultatur, & sic
factum: & quod possit esse, allegato
tex. in l. unius ex sociis. §. fin. cum l. seq. ff.
de seru. rust. pred. Certe illo tempore
quo occultatur, non dicitur alveus de-
relicitus proper consuetudinē rever-
tendi: argm. l. natural. §. in his autem,
ff. de acquir. rer. dom. Tertium requiri-
tur, quod flumen veterem alveum re-
liquevit,

liquerit, & per alium locum perficit
fluent. l. adeo. §. quod si toto alveo naturali
relicto flumen aliis fluere coperit, zo. tit.
quod verbū est præteriti subjunctioni,
significans rem perficit. l. 1. §. 1. ff. quod
quisque iur. & l. si quis stipulatus fit Sti-
pulation in pr. de verb. obl. & hoc ideo con-
tingit, quia non dimittitur alveus, nisi
alius almutatur. Sed si contingat, quod
flumen occultetur, & per alium locum
non fluenter, etiam al veus derelictus eorum
est qui prop̄ prædia possiderent: &
idem si probaretur in iudicio solūm
quod alveus est divisus licet non pro-
betur, quod alio loco fluere corporit:
nā tunc agens obtineret, quia sufficit
primum, si a primo incipias, scilicet ab
alveo relicto: sed si inciperes a secundo,
scilicet quod alio loco coperit fluere:
tunc requiritur utrumque, quia potest
esse, quod per duo loca fluat, & in quo-
libet retinat nomen fluminis: & ita
contingit in multis locis Athesis, qui
discurrit per territoriū Veronensem, fa-
cit ad prædicta, l. quenad. & ibi not. D.
de acquir. pos. & l. potuit. C. de jur. delib.
& Bart. in tracta. de alveo. 2. col. ubi idem
voluit. verf. fluere corporit, cateta circa
iftam materiam, vide plenē per Bart. in
d. tract. de alveo, & Bald. in rubr. D. de
rer. divis. & tex. in d. l. adeo. §. insula. &
Lergo. §. tribus. ff. de acquir. rer. dom. &
§. insula. ff. de rer. divis. & l. 1. §. simili-
modo, cum §. seq. ff. de fluminibus.

ADDITION.

a Locum mutavit. An alvei mutatio
tollat jus, vide Guili. de Cun. in l. de qui-
bus, ff. de legi.

b In ponte. Ponte destruēto in quo
pedagium exigi confutetur, non potest
exigi confutetur Pedagium, nec etiam
eo refecto alibi superius, vel inferius:
secus si in eodem loco. Bald. in l. pen.
in 4. colum. C. de cond. infér. v. item seru.
& Bald. in l. si etiam. C. de priv. fisc.

CAPUT XXXV.

De Alluvione.

1 Alluvionis materia, remissivæ.

A lluvionis materia, * quæ ampla
est, & subtilis, post alvei mate-
riam, de qua proximè diximus, sati-
conveniret, quia ex alveo paulatim
relieto procedit. l. adeo. §. præterea ff. de
acquir. rer. dom. & Insist. de rer. divis.
præterea per alluvionem. Verum, quia
subtiliter, & abunde declarata est,
etiam per 2. quæstiones per Bartol. in
suo eleganti tractatu Tyberiadis, in
prima parte, quæ etiam de alluvione
incribitur, id est supervacuum esse put-
avi hinc de ea scribere: cum sufficiere
videatur Bart. cōmemorasse, ad quem
unusquisque recurrere poterit: & de
eis præscribit etiam Bald. in rubr. D. de
rer. divis. 8. col. in princ. vers. nunc de rebus
singulorum, & l. nemo, cod. iii. &
c. 1. §. si quis de manu. & maximè in
4. colum. versic. seq. in §. seq. qui incipi-
tius in titul. de controv. inv. in usib.
fund. & in diétis duobus parage, po-
nitur quando incrementum alluvionis
incipit in fundo feudalī. Addit. etiam
l. hoc amplius paragr. de his, & que ibi
not. per Dd. ff. de damn. infest. vide leg.
adeo. §. præterea, & Lergo. §. alluvio. D.
de acquir. rer. dom. & §. præterea Insist.
de rer. divis. & totum titulum. Cod. de
alluvio & Paul. de Cast. in l. item si fun-
dam, §. 2. D. de usfr.

CAPUT XXXVI.

De Ripa.

1. *Ripa est, qua flumen continet naturalem rigorem cursus sui retinens.*
2. *Flumen si inter duos montes discurrat, an a culmine sporum montium ripa esse dicatur.*
3. *Ripa mutari quando dicuntur.*
4. *Ripa cu[m] e[st]e dicantur, si via publica e[st]e in medio inter flumen & agrum vel domum, sicut e[st]e Verona apud pontem navium, in contraria cuncta lo[go]s.*
5. *Statutu[m] Paduanu[m] loquens de coheretione presentacione, an locum habent etiam se via in medio existat.*
6. *In ripa fluminis, unus de populo aliquod novum edificium facere non posset, invito e[st]e, e[st]e cuius adhaeret: & si fecerit, ripa dominus auctoritate propria destruere posset.*
7. *Ripa, an cu[m] fundo commensurata debet.*
8. *Fossæ agri e[st]ent inter fundum, cum ipsi fundus venuire, cu[m] in mensura veniant.*
9. *Fossæ, que inter fundum sunt, qualiter cum fundo mensurari debeant, an scilicet mensurari debet superficies, que a latere foras exsistit, an vero cum toto agro sicuti se plana fossæ e[st]ent.*
10. *Ripa prædis versus flumen si naturaliter se extenderat, quid juris.*
11. *Banna malorum in flumine coniuncta si aliqui concessa fuerint, non venient banna in fluminis ripa commissa.*
12. *Ripa si proper aquarum inveniacionem elevata e[st]ent, an quid etiam deprimit possit.*
13. *Ripa qualiter manienda vel rescienda sit.*
14. *Vadi materia, quo flumen transitur, remissive.*

Ripa * est, qua flumen continet, i
tutu[m] naturalem rigorem cursus sui reti
nens, leg. i. paragr. ripa. D. de flumin.

et putatur esse, que plenissimum flumen continet, leg. pen. codex titu. &
dicitur ripa, à ratio rapis, e[st]o quod vel ab una parte rapiar[ur], vel impe
diat, ne aqua prædia rapiat & devalet:
ut dicit Bald. in rubr. D. de rer. divis.
in 12. vers. de ripa aliquod dicimus.

Confinia ripæ sunt, à loco, quo pri
mum à plano vergere incipit usq[ue] ad aquam, d. l. penus in fin.

Sed * quid si flumen discurrat in
ter duos montes: videtur quod à cul
mine montis sint ripæ, ex quo vergit usque ad aquam. Glos. in d.l. penus,
tenet contrarium: quia non vergit per attractionem aquæ: & sic non omnes pendicunt montium dicuntur ripæ, quando naturaliter vergant us
que ad aquam: & ita tenet etiam Bartol. in tract. Tyberiadis, in 4. col. sed si per attractionem aquæ vergeret, qua
tenus vergeret usque ad aquam, esset ripa: sed si nihil vergit per attractionem aquæ, quia taxum est usque ad aquam, tunc ripæ erunt usque ad locum, quo plenissimum flumen excur
rit. Ita vult glos. in d.l. penus per illam test. & per l. litus, ff. de verb. signific.

Quando * autem dicuntur ripæ muta
tis: dic, si flumen naturaliter crevit, ut perpetuum incrementum nactum sit, vel alto flumine adiuxto, vel ali
qua alia ratione, dicendum est procul
dubio ripa mutasse, quemadmodum si alveo mutato alia creperit currere: sed quando vel pluviasi, vel imbris, vel mari, vel quavis ratione ad tempus excrevit, ripa non mutat. Nemo deniq[ue] dixerit, Nilum qui incremento Ägyptum cooperit, ripas suas murata vel ampliate: nam cum ad perpetuum fui mensuram redierit, ripa alvei ejus munienda

De Servit. Rust. Prædior.

447

munienda sunt, in l. 1. §. ripa. D. de flu
men. & adda que dicam infra. Item du
bitati convenienter potest, cuius sine
ripa fluminum à die respectu propri
tatis sive illorum, quoniam prædis adhaerent, l. riparum in princ. D. de rer.
divis. & §. riparum Instit. eod. tit. &c
ideo arbores ibi natæ corundem sunt:
ut ibi dicitur, & not. Bart. in l. quoniam, 7.
q. q. 9. q. flum.

Sed quid si * via publica e[st]e in
medio, a inter flumen, & agrum, vel
domum, sicut e[st]e Verona apud pon
tem navium in contrata caudæ longæ?
Responde idem, ut ripæ sint corundem,
arg. l. Martinus, D. de acq. rer. dom.
vult glos. in d.l. riparum in vers. adha
rent. & Bart. in d.l. quoniam in 7. q.

5. Quod facit ad statutum Paduanum,
loquents de presentatione coheretio
ne, ut locum habeat etiam sibi via fit
in medio, de quo dic, ne dixi supra, de
servit. vies. 14. quest. Et eadem ratione
dicit Bart. in tract. Tyberiadis, in
3. column. Idem e[st]e de fossis, que
sunt inter viam, & fundum, ille enim
fossæ sunt quorum prædis adhaerent:
per d.l. Martinus, & glos. §. riparum ad
vers. adhaerent. sed videtur quod ista
proprietas sit inutilis, cum riparum vult si publicus, ut statim dicamus, si
cuit dicimus, si quis perpetuum usum
fruet, in aliqua re habeat, proprietas
est inutilis, l. 1. §. ne tam, D. de s[u]fr.
Solve, hic loquitur de certo usu, scili
cket ponendi retia, & siccandi, & appli
candi: tamen si ibi sunt arbores fructi
feræ, proprietas non est inutilis, quia
sunt sua: & sic fructus simpliciter
erunt sui, ne dicit Cyn. & Bald. secundum Iacob. de Aret. in d.l. riparum in fin.

6. Et ex prædictis, * sequitur, quod
unus de populo non potest in ripa flu
minis aliquod novum edificium fa
cere invito eo, cujus prædis adha
ret: & si fecerit potest dominus ripæ
propria autoritate destruere, l. quer
admod. §. 1. D. ad l. Aquil. & ita not.
Bart. in l. quoniam in 7. quest. D. de flu
men. Item ex prædictis etiam sequitur
quando vendit fundus, venire
etiam ripa, & fossæ, seu fosfatæ, etiam
si via fit in medio, & not. Bart. in tract.
Tyberiadis, in 3. colum. leg. riparum,
de rer. divis. & plenius per eundem
Bald. in rubr. ejusdem tit. 12. col. ubi
emmo vide.

Sed dubium est, an ripæ commen
surata debeat cum fundo: putat si ven
didi fundum b[ea]t, & affirmavi esse cen
b[ea]t jugemini: Et videtur quod sic: i

quia ripæ, & fossæ sunt venditoris, ut dixi,
& cedunt in venditionem, ut l. id

quod D. de pericul. & commo. rei vend.
& fundi. in princ. D. de alio. empt. & ita

tenet Ubert. de Bo. Ricar. & Cyn. in

addi. in d. l. riparum. sed Bart. in tract.

Tyberiadis in 3. colum. alter dicit, &

pro prima parte affirmativa alleg. leg.

prædia. §. ita legatum, cum ibi not. D. de

fund. instruct. In contra alleg. leg. littora.
D. de convaraben. empt. ubi dicitur,

quod littora, & via publica non me

furantur cum te vendita: & postea

concludit, quod ripæ non debeat

commensurari, nisi dictum sit: sicut

dicimus, in limitibus fundi, qui cohaerent

viri publicis, l. id quod, §. 1. D. de

pericul. & commo. rei vend. & assignat

ratione, quia ripæ non venduntur, sed

magis accedunt rei venditare: quod ap
parer: quia per se vendi non possunt,

cum riparum vult sit publicus de jure

gen. ut d. leg. riparum. Nam proprietas

sola per se e[st]e inutilis: ne supra di
xi: per se non conseretur, & alteri ce
dit, & hoc vult dicere text. in d. leg.

id quod, §. 1. & quod dictum est de ri
pis, idem dicendum est de fossis, ut

illæ non debeat mensurari, si sunt

extra

extra fundum: quia similiter est earum usus publicus, sicut viarum: quia quietib[us] potest animalia sua ducere ibi ad bibendum de illo fossato.

⁸ Sed si essent fossæ in agis inter fundum, tunc quia proprietas earum, & usus est ipsius domini fundi, cum fundus venditur, venuerint in mensura, & ita tener Bald. in l. riparum, & rubrica eiusdem iiii. in 12. colm.

⁹ Sed dubitari potest, qualiter istæ fossæ q[uod]a sunt inter fundum mensurantur & cum fundo, scilicet an mensuratur superficies qua est latèt fovea, & qua est in fundo fovearum vero mensuratur cum toto agro, sicut si fossæ plane essent. Bart. format istam q[uod]a dicit, tract. Tyberiadis, in 4. col. ver. sed dubitamus. Et dic quod ager dicitur ab agendo, secundum Ugo, & sic ab acta, qui per eum pollunt boves, & alia animalia duci, quod etiam importat nomine actus, si igitur fovea esset ita plana, & ejus latera ita latæ, & laborentur, vel laborari possint cū bobus, tunc erat essent mensuranda, si vero ut accedit riper fovearum sicut ita rectæ, ut per eas sit, & agi nō possit, tunc foveæ non mensurantur cum fundo, sicut si planæ essent, & ita observantur. Idem dico de ripis q[uod]a in fundo essent, ut si quidem cum bobus soli possint, earum superficies venit mensuranda: securus si essent ita erectæ, ut sic coli non possint: runc enim mensuratur solum, quod riper coninet, sicut si in fundo mutus esset eadem ratione, & prædictæ vere sunt, nisi alter actus sit expressæ, vel tacite, l. id quod §. de perio. & econtra. rei gen. Et tacite dicunt actus, si ad mēstrum vendatur aliquod prædiū montuosum, saxonum, vel riposum, licet enim hoc propter ager non dicitur: quia per eum agri non potest, tamen mensuratur: sic enim actum vi-

detur. De concavitate vero fulcorum qui sunt causa cultura, vel aquæ deinvadæ causa, mensura non est habenda, l. i. §. de eo opere, D. de aqua pluv. ar-

cend. qui annals culturae causa facienda dicitur, ut ibi. Foveæ vero agri ad perpetuam rei utilitatem fieri dicuntur, l. impena, D. de impen. & quia dixi prædiū riposum, vel montuosum, & le mensurandum, intelligendum, si essent riper fluminorum, quæ a plano incipiunt vergente usque ad ripam per attritionem aquæ: sed si inter duos montes fluit flumen, pendicunt montium non sunt riper, quoniam naturaliter vergunt ad aquam, l. pen. & gloff. D. de flum. & dixi supra circa princ. & addo que nos. Bald. in rubr. de rerum divis.

Item * dubitari potest extra prædicta, quid si ripa prædiū versus flumen naturaliter se extendat: quia forte ibi erat lapidina cœluscens, de aqua dicitur in l. divortio, §. si vir in fundo, D. soluto matrim. & iuxta in l. fin. in princ. D. de fundo data. & evidenter videtur apud montem Pisânum in lapicidinis marmonitis, vel forte terete motu in flumine ubi ripa erecta coruit, & ipsa juncta prædiū remanserunt, fluminis alveum per eum locum cessare fecit. Bart. in tract. de alluvio. 8. colm. ver. sic. sed quero, quid si ripa dicitur totum locum domino prædiū accedere, sicut per alluvionem, omnes enim ista accessiones, quæ divina natura operante obveniunt, nullo facto humano interveniente, ejusdem naturæ sunt, l. item si fundi, primo, D. de usfruct. Et hoc videtur sentire Azo. in summa Instit. de rer. divis. Si enim flumen prædiū meo addat: & proper hoc ab eo recedat latenter, nihil addendo nobis accrescit. l. Martinus ff. de acquirend. rerum domi. illud autem incrementum quando ripa naturaliter ex-

crecente

crescente contingit, potest dici alluvio, quia latens incrementum est: quando vero ruina, vel terra motu accidit, potest dici incrementum alvei recedens, quia cum repentinè fiat, non est alluvio, l. adeo §. primo, de acquirend. rer. dom. & §. præterea per alluvionem Instit. der. divis. Sed contra prædicta potest opponi: appendices sequuntur naturam sui proprii, & naturaliter subiecta: ergo si flumina sunt publica riper fluminum quæ sunt appendices, similiiter debent esse publicæ. & non singularium personarum quatum prædiū adhaerent, l. riparia, ff. de rerum divis. Sed dic quod diversa est ratio in riper, quam sit in ipso flumine: nam riper hominum cultura, & curia recipiunt incrementum: flamina in lepsibus fluant: & riparum incommoda pertinent ad vicinos, si modo riparatores flant: ergo secundum naturam est, ut commoda, & incommoda sequantur eisdem, l. secundum natu- ram, ff. de regul. iur.

¹¹ Item * non interest reipubl. quod ripas sint publicæ. Et ex his sequitur, quod si concessa sunt milii banna marlorum in flumine commissorum, non venient banna commissa in ripa fluminis, l. i. in §. fluminis ff. de flum. secundum Bald. in rubr. ff. de rer. divis. colun. 6. ver. sic. ex his epa. Quar- ta conclusio est, quod dominus riper non potest in ea aliquid facere, propter quæ impediatur iter pedestre navigationis, quod est juxta aquam quod iter cum funibus trahendo nave, quod restorū dicitur, vel piarda vulgariter, vel de eo per quod defunditur, vel iter ad aquam five na- ves, ut e. text. cum gloff. in l. i. §. si pede- fire iter. ff. flumin. Quinta conclusio, quod habens proprietatem riper, non potest in ea aliquid collitutre, propter quod natus pescatoris impediatur: for- te si ibi erat solitum pescari vel fieri car- teria: argum. corrum que habentur in d. l. rip. rum, & d. paragraplio riparum, cum seq. cum gl. Sc. ita vult Bald. in rubr. ff. de rer. divis. 6. colm. qui dicit quod intelligitur eis verum, si ibi publicè pescatur, & utile & consuetum est pescari. Non enim si unius singulari prodest,

L L 1 censem

censendum est publicum cōmodum, vel incommodum: & idēc aptitudo litoris est consideranda. Aptitudo enim facit aptum, & ab aptitudine sumit formam denominationis qualitas rerum, aptitudine deficit, forma rei videtur mutata, *lege quid tamē.* §. agri. ff. quibus mod. ususfructus amittit. Sexta conclusio, quod vicini, quorum prædis ripa adhaerent, etiam si via publica est in medio, non possunt ibi ripas claudere, & ibi hor-tulos facere, si incommodeatus usus publicus dictarum riparum. Septima conclusio, quod vicinus non potest conclusu[m] vel testim in ripa mea infingere, vel appogiare: ut not. Bartol. in l. quomodo in 7. & 10. quæff. ff de flumi. & Bald. in l. item lapilli, penult. colom. in fin. ff de rer. divis. Octava conclusio, quod illi qui habet in utraque ripa fluminis publici dominum, non potest pontem privati juris facere, l. fin. ff de flumi. & addit. que dixi suprā, de servit. aquaduct. q. Nonna conclusio, quod quis non potest ligare navem suam cum catena in ripa alterius, si impedimento est: licet cum fune ligate possit: ut per gloss. in §. littorum. *Instit. de rer. divis.* secundum Bald. in d.l. item lapilli penult. col. in fin. que nota. quia si habes molendinum, non potes ipsum ligare cum catena quæ trahatur per viam publicam, ita ut impediatur aditus publicus, nisi confundatur loci servaret contrarium, arg. l. an in totum. C. de edif. priv. cum simili. Decima conclusio, quod flumen quod est principale, non trahit ad se ripam, nisi quoad usum necessarium fluminis: non autem quoad usum extraneum. l. riparum ff. de rer. divis. & not. Bart. in rubr. cod. sit. 6. col. in fine.

12 Sed* si ripæ sint elevate propter inundationem aquarum, non possint

etiam depromit vide que dixi suprā de serv. aquaduct. 4. quæff. princ. i. fin. & 3. quæff. princ. versic. quero nunc de alia queatio. ordinaria. in versic. circa secundum in fine. Quæ autem possint fieri, vel non fieri in tipis per dominos, vel alios: vide plenē per Bart. in d. l. quomodo, & Bald. in d.l. item lapilli, penult. col.

Ultimo* de materia interdicti de 13 ripa munienda, vel reficienda, vide in Lunica. D. de ripa munienda, & plenē per Rofed. in libellis suis in tis. de interdict. ut licet ripas publici fluminis reficeret, vel muniperet, ubi ponit quo requirantur ad hoc, ut competat illud interdictum, & libellus, & positiones, dic ut ibi per eum: & de materia ripæ, vide Bartol. in d. l. quomodo in tract. suo Tiberia. & Bald. in rubr. D. de rer. divis. in 10. & 11. colom. & in d.l. item lapilli. pen. colom. in dist. leg. riparum, & vide text. in l. fin. §. 1. de dann. infest.

De* vado autem, quo flumen trans- 14 fuit, vide per text. gloss. & Dd. in leg. final. §. 1. de servitu. rusticorum prediorum, & l. si prius. §. licet D. de aqua pluv. arcend.

A D D I T I O.

a In medio. Ripa cedit fundo. l. riparum, ff. de rerum divis. Instit. cod. sit. §. riparum, ubi gloss. dicit verum etiam si via est media. & Bartol. in l. quomodo, 8.9. ff. de flumi.

b Fundum. Addit. Bartol. in l. Julian. §. ff. Titiis de actio. emp. Et Bald. in l. sicut periculum in fin. C. de actio. emp. per gl. not. in l. qui liberatis. §. fin. ff. de evict. c Mensuratur. Addit. Bart. in l. littora. ff. de contr. emp. per l. pred. §. ita legit. & ibi Bar. D. de fun. instruct. & Bald. in l. penul. de impen. in rebido. fact. per Bald.

in

in rubr. C. cod. 4. q. Sed qualiter mensuratur, vide Bart. in tr. Tyber. 2. charia, versed dubitatur qualiter illa fortea.

C A P U T XXXVII.

De Aggeribus.

- 1 Aggeres valla fluminis esse dicuntur.
2 Agro meo in inferiori si magna aqua quæff. abundantiæ fuerit, ex agro superiori provenient, un aggeris & foveas mihi habeat lecata, ut aqua versus aliam partem evadat, & ager mens evacuetur.
3 Aggeres in fundo suo si vicinus ex vetustate vel paecto habeat, ut dominus superior inferiore cogere possit, ipsorū aggeres munire.
4 Aggeres qui in fundo vicini superiori erat; si aqua vix dejectur, per quod effundit, ut aqua pluvia aliqui noceat, quid juris.
5 Flumen publicum si multum excreverit, & prædiis mea inundaverit, an aggerem adibere valeam, vel aliam munitionem facere, ut prædiuum meum tuetur.
6 Aggeribus in meis si ego propter aquarum inundationem coronellas fecerit elevando ipsas, ne aqua excedens aggeres consuetos fundum meum inundaret, an eas etiam pro arbitrio meo propria autoritate impone & removere possem.
7 Aggeres rumpentes fluminis Nili, qui in Egypto est, quæ pœna puniatur, ubi etiam quid de aggeribus Padi apud Ferrariam.
8 Aggeres si quipiam non rumpat, sed arboris incidat, que in aggeribus existunt causa aggerum conservandorum, quia pœna puniatur.

Ageres* sunt a valla fluminis: Aut l. 1. C. de Nili agge, non rum-pen. Chomata esse dicuntur aggeres & instrumenta quibus aqua dividitur. Choma enim dicitur divisio; nam dividunt scilicet aggeres seu chomata loca adinvicem, ut est text. cum gl. in l. 1. §. denique ait. ff. de extraordin. crim.

Si in agro* meo inferiori, magna 2 sit abundantia aquarum provenientis ex agro superiori, an lecata aggeres & foveas habete, ut aqua versus aliam partem vadat, & ager stenus ea evacuetur? Respondeo, licet, si aliqua alia conventio non interveniat, ut est text. cum gl. in l. 1. §. denique ait. ff. aqua pluv. arcend.

Sed* quid si vicinus inferior habet aggeres in fundo suo ex vetustate vel paecto, an dominus superior possit cogere inferiorum aggeres muniri? Dic quod non: fed in agro suo potest munire, l. 1. §. fin. & ibi gloss. & Dd. ff. de aqua pluv. arcend. vide que dixi supra tit. de serv. aquaduct. 2. quæff. princ. in fin.

Quid* autem si aggerem qui in 4 fundo vicini superioris erat, vis aquæ dejectis: per quod effundit, ut aqua pluvia mihi noceat? Varus ait, si naturalis ager fuit, posse me vicinum cogere aquæ pluvias arcen. actione, ut cum reponat vel reponi faciat. Idem si manu factus sit, neque memoria eius extaret in l. in summa §. item Varus in princ. ff. de aqua pluv. arcend. Utilis tamen actio mihi competit adversus vicinum, si velim aggerem restituiri in agro ejus, si mihi prodest, & si non noceat: dict. §. item Varus in fin. sed si memoria extaret, tenet aquæ pluv. arcen. & si agger manu factus sit, etiamsi memoris non extaret, agi potest ut reponatur in dict. §. item

LLI 2 Varus.

Varus, ver. sed si extet. Si aggeres juxta flumen in privato facti sint in actione aquæ pluv. arcen. veniunt, etiam si trans flumen nocent, si memoria eorum extat, & fieri non debuerunt, l. quod principis, §. fin. ff. de aqua pluv. ar- cend.

Sed * quid si flumen publicum multum exercit propter quod potest nulli dare damnum, & prædia me inundare, an possim aggerem adhibere, vel aliam munitionem facere, ut prædium meum tuas? Dic quod sic, text. est val. t. no. in l. 1. §. sed & si alia, ff. ne quid in flum. publ. vide Bart. in l. quoniam 9. q. ff. de flum. & que dicam in q. seq.

Quælio * est quorundam, si propter inundationem aquarum ego in aggeribus meis feci coronellas, elevando ipsas, ne aqua excedens aggeres confuetus inundaret fundum meum, quas facere potui, ut dixi in quaest. præc. nunquid eas pro arbitrio meo, & propria autoritate possim impunè removere? Go teneo quod sic si autoritate mea propria facta sint, nec teneor pari ut reponatur, nisi servitus esset imposta, per text. in l. summa. §. idem. ait. si in agro tuo, & §. apud Namusam, cum ibi non. ff. de aqua pluv. ar- cend. & idem ten- nui supra de servito, aquaductu. 8. qu. principali, in q. qua incipit, quaro nunc de alia qu. quoid.

Circa * secundum in fine quæro, qua pœna puniuntur rumpentes aggeres fluminis Nili qui est in Ægypto. Respondeo, pœna ignis ut fluminis concrementur, text. est in l. unica. C. de Nili agger. non rumpen. & ibi Bart. de Salicet enumerat alios 12. casus, in quibus quis fluminatum pœnam patitur. Aut sunt aggeres, quos quilibet in suo prædio facit, quido certis tem- porib. aqua Nili egreditur flumen per

ADDI

ADDITIONE.

a Aggeres. Adde Bartol. in l. per Bi- thyrian, C. de imm. ne conc. libro 10. & not. in rubrica, C. de Nili agger. non rumpen.

b Memoria ejus extaret. Memoriam extate probatur per instrumenta Joan. Andr. in cap. 1. in fin. de prescript. in 6. in n. orillas.

CAPUT XXXVIII.

De Torrente.

1. *Torrents est, qui in hyeme currit, & perenne non est.*
2. *Torrentia cuius existant.*
3. *Instrumenta antiqua si reperiuntur, in quibus prædiorum possessores à latere emerunt prædium, & pro fine fossatum appositum fuerit, nunquid ad illos pertinet.*
4. *Torrenti flumen si vicinus averterit, ne aqua ad eum perveniat, & hoc modo effectum est, ut vicino noceat, an aqua pluv. arc. actione, contra eum agi possit.*

Torrēns * est, qui in hyeme currit; & petente non est, l. 1. §. 1. ff. de flumin. Et dicitur torrens à torre, quo significat siccari, arescere. Et hoc idem quia in aestate siccatur, flumen torrentis nomen accepit. Vulgariter autem apud nos progni, torrentia vocantur, quia in fonte Julij, & territorio Trivisimo maxima sunt, & non dicitur flumen publicum, sed privatum quia flumina quæ in hyeme curunt, & non in aestate, private sunt, it dicit Rofred. in lib. suis super interdi- do ne quis in flumin. publ. quem sequi-

tur Bartol. in tract. Tyberiadis, in 8. col- umn. vers. flumen, qui dicit, quod ex quo sunt privata per alluvionem nemini possint tribuere: si enim cursum mutant, semper solum remanet cuius primo erat, non per alluvionem adji- cere apponendo, ita quod prædium extendatur, sed supponendo potest ad- dicere, sicut si pinguedo agri superio- ris adiicit agro inferiori, l. 1. §. de- nique, ff. de aqua pluv. arcen.

Cujus autem * sunt ista torrentia? Bartol. dicit, in d. vers. flumen, hanc q. esse facti, potest enim probari, quod per aliquos prædium aqua dilucitur, & fossam fecit, vel inter prædia plu- riū aqua fluxit, tunc secundum ter- minos antiquos inter prædia divisa erunt talia fossata. Vel potest probari qualiter antiquæ sunt fossa: sed ut sèpè accidit, si nihil sufficiens potest probari, tunc putat illorum qui propè ab utraque parte prædia possident, cu- julq; usque ad medium, arg. ejus quod dicitur de insula & de alto dimisjor, l. adeo §. in insula, & §. quod si roto, D. de aqua dom. & probatur l. 1. §. præterea cum glos. D. de aqua pluv. ar- cend. quæ tamen intelligi, nisi ea fossata efflent in usu publico, quia tunc dicentur publica, l. 2. §. hoc interdi- sum ff. ne quid in loco publico, & expresse probatur, in l. 1. §. fos- sa, ff. ut in flum. publ. navigare.

Sed quid * si reperiuntur instru- menta antiqua, in quibus possessores prædiorum, à latere emerunt prædium, & pro fine appositum fuit fossatum, ad illos pertinet? Videtur quod non: ipsam rem enim emerunt, non ejus fines, & pro hoc facit, quia fundi nihil est, nisi quod intra se continet, l. fundi in princip. ff. de actionibus empe. Bartolus in loco præallegato tenet contrarium, scilicet quod fines appo- siti, idest, fossata, intelliguntur esse

corum, qui à latere prædia possident: ut supra dictum est. Nec oblitus, quod fines non emuntur, quis fateor: sed tamen est possibilis, quod rei venditæ accedunt: sicut etiam si ponemus pro fine viam, qua quodam quod fundo accedit, ff. de acquirend. ver. d. l. Martini. Nec oblitus, a. l. fundi, in pr. quia regula quod fundi nihil est, nisi quod intra se continet, patitur exceptionem per aliquas leges, ut in aqueductu cuius est extra prædium, ff. de contrah. empt. l. aqueduct. & in nihil, prædiorum, & in fossis, l. 2. §. præterea, ff. de aqua pluv. arcend.

4 Potest dubitari, si vicinus flumen torrens avertit, ne aqua ad eum perveniat, & hoc modo efficitur, ut vicino nocatur, an agi contra eum aqua pluv. arcend. actione possit? Et dicendum est quod non, quia non fecit, ut ibi nocaret, sed ne ibi nocaret: text. est not. in l. in summa, §. idem Labo ait si vicinus, ff. de aqua pluv. arcend. Nam licitum est in suo agerem, vel aliam munitionem facere, ne flumen sibi damnum det, & prædia sua devaster, l. 1. §. sunt qui putant, ver. si aliqua, ff. ne quid in flum. publ. & addit. que dixi in tit. præcœda, versic. sed si flumen, cum versic. sequ.

CAPUT XXXIX.

De Vallibus Aquosis.

1. *Vallæ si excreverint, & alienum, occupaverint prædium, illius sunt vallæ, cuius erit prædium, et si decreverint, illius erit prædium, cuius erant vallæ.*
2. *Vallibus ciuilibus pícari licet, vel cannellis, aut herbas incidere, vel pasci si publica fuerint.*

3 *Vallibus si terra cum herba reperiatur, & cannelle nata, qui de loco ad locum moventur, torsi appellata, an ipsi torsi publici, aut privati erunt.*

4 *Opus si quispiam fecerit, ut aquam excluderet, ne ad fundum suum veniret, quo ex paludibus inundatione in agrum eius fluere solebat, si ipsa palus aqua pluv. amplietur, eaque repulsa opere facto agro suis vicini noceat, aqua pluv. arc. actione tollebitur.*

Sa occupaverint prædium, illius a sunt vallæ, cuius erat prædium, & si decreverint, illius erit prædium, cuius erant vallæ, ut probatur in l. si vicinus, §. lacus, secundum gloss. D. de aqua pluv. arcend. & ita Bartol. exemplificat illum text. in vallis Rovennen. Sed si vallæ essent publicæ judicandum esset, sicut de flumine public. eadem ratione, ut habetur in l. lacus. D. de aqua pluv. arcend. & vide que dixi de lacus, in tit. de sum. versic. flumina publica.

Et ex * prædictis sequitur, quod in 2 eis licitum sit ciuilibus pícari, vel cannellis, aut herbas incidere, vel pasculari, si sunt publica, sicut si sunt privata, arg. §. litorum, inff. de rer. divis. cum final.

Sed quid * si in vallis reperiatur 3 terra cum herba, & cannellis natis, quæ de loco ad locum moventur, & torsi vulgariter appellantur: an erunt publici vel privati tanquam insula? Dic quod erunt ciuilis juri, cuius est aqua, si aqua valuum erit privata, si torsi similliter erunt privati: si publica, publici, de quo dico, ut dixi supra de insulis §. q. in fin. & de illis totis vide etiam que dicimus infra de pícaria, in fin. de aliis autem

De Servit. Rust. Prædior.

455

autem vallis non aquosus, vide supra tis de vallis, & planerius.

4 De paludibus * etiam aliquid dicamus. Si opus quis fecerit, ut aquam excluderet, ne ad fundum suum veniret, quo ex inundatione paludis in agrum eius fluere solebat, si ea palus aqua pluv. amplietur, eaque aqua repulsa, eo opere aqua sui vicini nocet, aqua pluv. arcend. actione opus cogitur tollere, ut est text. in l. 1. §. 2. qui incipit. Necessarius scribit ff. de aqua pluv. arcend. agri, vel loci ususfructu, legato, si fuerit inundatus, ut flagrum jam sit, aut palus proculdubio extinguitur, l. quid tam, §. 1. ff. quib. mod. usuf. cum concord. Cetera circa istam materiam vide in tot. tit. C. de alluvio. & palu.

ADDITIO.

a. Si vallis. Adde Bart. in tr. Tyberiad. lib. 3. char. 5. vers. vallis vero dicitur.

CAPUT XL.

De Fonte.

1 *Fonte aqua si quispiam natus fuerit, nec vi, nec clam, nec precario, quo minus maior, vim fieri prætor prohibet.*

2 *Servitus aqua haurienda ex fonte constitutus potest.*

3 *Fons caput ipse fons dicitur.*

4 *Fons si exaruerit ex quo aquaductum habeo, ifque post constitutum tempus ad admittendum servitatem ad suam venam redierit, an aquaductum amiserit.*

5 *Si qui * fonte aqua ex anno usus fuerit, nec vi, nec clam, nec precario, quo minus utar, vim fieri prætor*

prohibet, l. 1. in præce. ff. de fons. & in tota illa leg. declarantur haec velia. Item potest aqua purgare, reficerre, & coactere, ut utatur co modo quo eo anno usus est, d. l. 1. §. deinde ait prator, & coactore dicitur aquam contineat sic, ne fluat, vel dilabatur, d. l. 1. §. coactore.

Servitus aquæ * haurienda ex fonte 2 constitui potest, ut d. l. 1. §. 1. & clam constitui non potest. Iervitus aquæ descendit, vel haurienda nisi ex capite, vel fonte. Hodie vero ex quo oculi que loco constitui potest: ut est text. cum gl. in l. servit. aquæ. D. de serv. n. p. ad.

Caput * autem fontis dicitur ipsi fons, l. 1. §. caput, ff. de aqua questione.

& estio. & axis supra de sum. vers. caput summus. Licet fons oratur in agro tuo: tamen si longo tempore duxi aquam etiam ex fundo tui, non est necesse, ut doceam quo iure duco & ita titulum allegare non cogor, & si impediatur à te, vel ab alio aquam de dicto fonteducere ad fundum meum, possum agere utili actione, exemplo aliarum iervitutum, ut est text. not. & ibi gl. & D. Et. in l. si quis diu nocturno, ff. se serv. vend. Si fundo Sejanus continet fons, ex quo fons per fundum Sejanum aquam jure ducebam, meo facto fundo Sejanus, manet iervitus, l. si mibi, §. si fundo, ff. de serv. r. u. p. ad.

Si fons * exaruerit, a ex quo aquaductum habeo, isque post constitutum tempus ad admittendum servitatem, ad suam venam redierit, an aquaductum amiserit? dic quod sic: sed restituatur: ut est text. in l. summa ex scicis. §. fin. cum l. sequent. que incipit. Atticinus, Digroris de serv. rust. præd. & vide que dixi supra de alio versic. sed pone quod impetu. & mis. & vers. sed dubitari. Habens fontem in superiori fundo, neque ventrem, neque pannos lavabit